

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-4-1>

УДК 338.49.012.23:339.13.012

JEL D40

Л. Є. Сімків

доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії економіки та управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ
e-mail: simkiwlilya@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8270-237X>

РИНКОВА ІНФРАСТРУКТУРА: ЕЛЕМЕНТИ ТА ЗНАЧЕННЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Досліджено особливості формування ринкової інфраструктури в Україні. Розглянуто генезис формування економічної категорії «інфраструктура», визначено її основні функції та роль у соціально-економічному розвитку суспільства. Обґрунтовано, що ринкову інфраструктуру доцільно розглядати як сукупність об'єктів та інституційних структур, що забезпечують формування матеріальних, фінансових і інформаційних зв'язків між суб'єктами ринку. Визначено складові елементи ринкової інфраструктури та основні недоліки її функціонування. Доведено, що оцінювання існуючого рівня розвитку ринкової інфраструктури має проводитися для виявлення потенціалу, додаткових можливостей, пов'язаних з розвитком ринку, підвищенням його конкурентоспроможності та врахуванням інтересів суб'єктів ринкових відносин.

Ключові слова: ринкова інфраструктура, ринок, ринкове середовище, суб'єкти ринку, конкурентоздатність.

Simkiv L. MARKET INFRASTRUCTURE: ELEMENTS AND SIGNIFICANCE IN A MARKET ECONOMY

Peculiarities of market infrastructure formation in Ukraine are studied. The genesis of the formation of the economic category «infrastructure» is considered, its main functions and role in the socio-economic development of society are determined. The paper substantiates that the market infrastructure should be considered as a set of objects and institutional structures that ensure the formation of material, financial, and information links between market participants. The complexity of the market infrastructure as a system is due to the variety of functions performed by its constituent elements. We can distinguish financial and credit, organizational, technical, and information subsystems. The interaction of elements of market infrastructure will ensure maximum efficiency and timely implementation of any programs and activities aimed at creating a competitive market environment. The shortcomings that hinder the efficient development and functioning of market infrastructure are identified, namely: lack of a regulated system of interaction between existing market infrastructure actors, insufficient innovation activity of research institutions, low perception of innovations by manufacturing enterprises, and weak provision of infrastructure network with human resources. The paper argues that the methodological approach to market infrastructure research should be based on the assessment of the existing market infrastructure, analysis of strategic directions of socio-economic development of the territory (medium and long term), taking into account the interests and needs of market participants, forecasting, identifying opportunities and risks related to the development of market infrastructure facilities, including the definition of priority areas and measures, implementation of programs and projects for the development of these facilities, and monitoring the implementation of planned measures for market infrastructure. The assessment of the existing level of market infrastructure development should be carried out in order to identify the potential additional opportunities related to market development, increase its competitiveness, and take into account the interests of market participants.

Keywords: market infrastructure, market, market environment, market participants, competitiveness.

Постановка проблеми. В умовах зростання міжрегіональної диспропорційності одним з найважливіших завдань у державі є пошук шляхів мінімізації негативних наслідків територіальних нерівномірностей розвитку та розроблення ефективної регіональної економічної політики. Важливим кроком у вирішенні цих проблем є формування конкурентного ринкового середовища. Конкурентоспроможність українських регіонів, ступінь залучення їх до євроінтеграційних процесів значною мірою залежить від стану розвитку їхньої інфраструктури. Зростання ефективності функціонування ринкової інфраструктури є одним з головних чинників позитивних структурних змін і модернізації економіки на національному та регіональному рівні, оскільки вона є важливою ланкою, що пов'язує виробництво та споживання

через забезпечення руху потоків товарів, капіталу, інформаційних і людських ресурсів на ринку.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти окресленої проблематики стали предметом наукових досліджень багатьох зарубіжних та українських учених. Серед них слід назвати американського вченого П. Розенштейн-Родана, який ввів поняття «інфраструктура» в економічну літературу та трактував його як «комплекс загальних умов, що забезпечують сприятливий розвиток приватного підприємництва в основних галузях економіки та задовольняють потреби всього населення» [1]. Ідеї щодо необхідності розвитку ринкової інфраструктури одним з перших висунув шведський економіст К. Віксель [2]. На думку П. Самуельсона, розвиток ринкової інфраструктури сприяє зміцненню економічних позицій приватних підприємств,

створюючи сприятливі умови для діяльності в основних галузях економіки. Водночас він акцентує увагу на необхідності державної підтримки значних проєктів розвитку ринкової інфраструктури (складська система загального користування, облаштування торгових портів і терміналів, ринково-інформаційні системи тощо) [3]. Р. Нурске [4] порівнює інфраструктуру з «кровоносною» і частково з «нервовою системою» економіки. В. Ростоу [5] розцінював інфраструктуру як інструмент, необхідний для ефективного задоволення (соціальних) потреб зростаючого населення.

Вітчизняні науковці А. Гриценко та В. Соболев вважають, що інфраструктура – це сукупність елементів, які забезпечують безперерйне функціонування взаємозв'язків об'єктів і суб'єктів соціально-економічної системи [6, с. 37]. На думку Л. Алексєнко та В. Олексєнка, інфраструктура – це складові частини загальної будови економічного життя, які забезпечують нормальну діяльність економічної системи загалом [7, с. 286]. В. Базилович, П. Белєнький та А. Гальчинський під інфраструктурою розуміють сукупність допоміжних організацій, установ, посередників, діяльність яких покликана прискорювати просування товарів, послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили на різноманітних ринках [8; 9; 10]. С. В. Мочерний пропонує ринкову інфраструктуру розглядати як сукупність різноманітних установ та інститутів, що забезпечують рух грошей, цінних паперів, робочої сили, засобів виробництва, предметів споживання, послуг, інтелектуальної власності, валюти тощо [11].

Отже, залежно від цілей дослідження, в науковій літературі пропонуються різні підходи до визначення поняття інфраструктури, а саме: теоретико-економічний, інституціональний, структурно-функціональний та комплексний. Їх врахування дозволяє визначити сутність цієї категорії, врахувати наукові здобутки та практичний досвід, а також простежити процес її становлення як економічної категорії.

Акцентуючи увагу на вагомому внеску зарубіжних і вітчизняних науковців у вирішенні проблеми формування ефективної ринкової інфраструктури, вважаємо за доцільне відзначити, що недостатньо висвітленими залишаються питання, пов'язані з формуванням пріоритетних напрямів розвитку ринкової інфраструктури, спрямованої на узгодження інтересів усіх суб'єктів ринку.

Метою статті є дослідження особливостей формування ринкової інфраструктури в Україні, виявлення позитивних і негативних тенденцій і змін, пошук пріоритетних напрямів розвитку ринкової інфраструктури, спрямованої на узгодження інтересів усіх суб'єктів ринку для формування конкурентного середовища.

Основні результати дослідження. Формування конкурентного ринкового середовища вимагає наявності потужних інформаційно-комерційних мереж, високоефективних фінансових і кредитних установ, інформатизації тощо. Не менш важливу роль ринкова інфраструктура відіграє і в розміщенні продуктивних сил регіонів і формуванні їх

конкурентоспроможності. Невисокий рівень розвитку ринкової інфраструктури в деяких регіонах України обумовлює низький рівень ділової активності, слабкий розвиток товарного та грошового обігу, неповне задоволення платоспроможного попиту населення на товари й послуги. Тому найдоцільніше ринкову інфраструктуру розглядати як сукупність об'єктів та інституційних структур, що забезпечують формування матеріальних, фінансових і інформаційних зв'язків між суб'єктами ринку. Розвинена ринкова інфраструктура дозволяє оперативну врегулювати тимчасовий дефіцит товарів, адже інформаційні, сервісні, банківські, страхові та інші послуги в комплексі сприяють формуванню ефективного інвестиційного середовища та задоволенню попиту.

Ринкова інфраструктура є невід'ємною частиною розвинутої ринкової економіки, яка багато в чому визначає її конкурентну здатність. Крім того, це сфера, яка має велике значення для створення робочих місць і забезпечення раціональної зайнятості населення.

Ринкова інфраструктура надає послуги, пов'язані з основними функціями:

- зниження ступеня ризику шляхом використання різних видів страхування, аудиторської діяльності, консалтингових послуг;
- прискорення оборотності оборотних коштів завдяки використанню факторингу, брокерських і маклерських послуг, якісному підбору працівників і підрядників, використанню удосконалених спеціальних засобів зв'язку;
- розвитку підприємств шляхом розширення оренди та лізингу, емісії цінних паперів, підвищення підготовки й перепідготовки працівників у сферах менеджменту та реінжинірингу, подальшого росту малих і середніх підприємств;
- використання маркетингу для просування товарів і послуг до споживачів з використанням реклами та інших засобів, проведення прикладних досліджень з вивчення попиту споживачів і розміру (ємності) конкретних ринків.

Складність ринкової інфраструктури як системи зумовлена різноманітністю функцій, які виконують її складові елементи. Можна виділити фінансово-кредитну, організаційно-технічну та інформаційну підсистеми.

Фінансово-кредитну підсистему ринкової інфраструктури утворюють установи, які акумулюють тимчасово вільні фінансові ресурси та перетворюють їх на кредитний капітал. Мова йде про банки, фондові та валютні біржі, інвестиційні фонди та компанії, кредитні, страхові і гарантійні установи, кредитні спілки, фонди громадських об'єднань, міжнародні фінансові інституції тощо.

До об'єктів організаційно-технічної підсистеми ринкової інфраструктури належать товарні біржі, торгові дома, лізингові компанії, асоціації підприємців, транспортні комунікації, засоби зв'язку,

франчайзингові компанії, торгово-промислові палати та гарантійні фонди. Одні з них беруть на себе функції загальної координації ринкових зв'язків (асоціації, торгові палати тощо), а інші – це спеціальні державні органи (служби контролю за стандартами та цінами, податкові інспекції тощо).

Інформаційна підсистема ринкової інфраструктури включає в себе інформаційні, консультативні, юридичні фірми, бізнес-центри та бізнес-інкубатори, аудиторські організації. Вона впливає на підприємницьку діяльність шляхом надання консультацій провідними фахівцями та відповідно уповноваженими інституціями для підвищення рівня знань осіб, які виявили бажання займатися підприємницькою діяльністю, або особам, які бажають поповнити свій рівень знань для ведення бізнесу, вивчення динаміки ринкової кон'юнктури, прогнозування та моделювання наслідків тих чи інших рішень, розроблення економічної поведінки підприємств на ринку тощо.

Взаємодія елементів ринкової інфраструктури забезпечуватиме максимальну ефективність і своєчасне виконання будь-яких програм і заходів, спрямованих на формування конкурентного ринкового середовища.

Реалізація основних функцій ринкової інфраструктури можлива через спільну діяльність усіх об'єктів, які її формують. Зокрема, акумуляція і розподіл фінансових коштів між суб'єктами ринкових відносин є важливим завданням саме фінансових посередників. Від якості та вартості послуг, що надають банки, міжнародні фінансові інституції, донорські організації, фондів та валютні біржі, інвестиційні фонди та компанії, кредитні, страхові і гарантійні установи, залежить, наскільки швидко та ефективно відбуватиметься мобілізація фінансових ресурсів. Водночас на ефективність прийняття рішень щодо фінансування суб'єктів ринку безпосередньо впливає рівень роботи організаційно-технічної підсистеми ринкової інфраструктури, окремі елементи якої беруть на себе функції загальної координації ринкових зв'язків, інші забезпечують механізм обліку й контролю. До матеріально-технічних об'єктів, що забезпечують функціонування регіональних ринків, належать складські приміщення, сховища, торговельні площі та обладнання, спеціалізований транспорт, вантажно-розвантажувальні механізми, будівлі, обладнання організацій, термінали тощо. Від рівня матеріально-технічної бази ринкової інфраструктури залежить рентабельність підприємств і ефективність використання капітальних вкладень. Отже, для ефективного розвитку ринкової інфраструктури потрібні сучасне торгове та складське обладнання, нові види упаковки та тари, повний комплекс транспортних засобів, що забезпечують ефективну взаємодію всіх каналів руху товаропотоків.

З іншого боку, формування конкурентного ринкового середовища та створення надійного, прозорого механізму розподілу доступних фінансових ресурсів прямо залежить від рівня функціонування інформаційної інфраструктури, що пов'язано з науковим обґрунтуванням прогнозованого

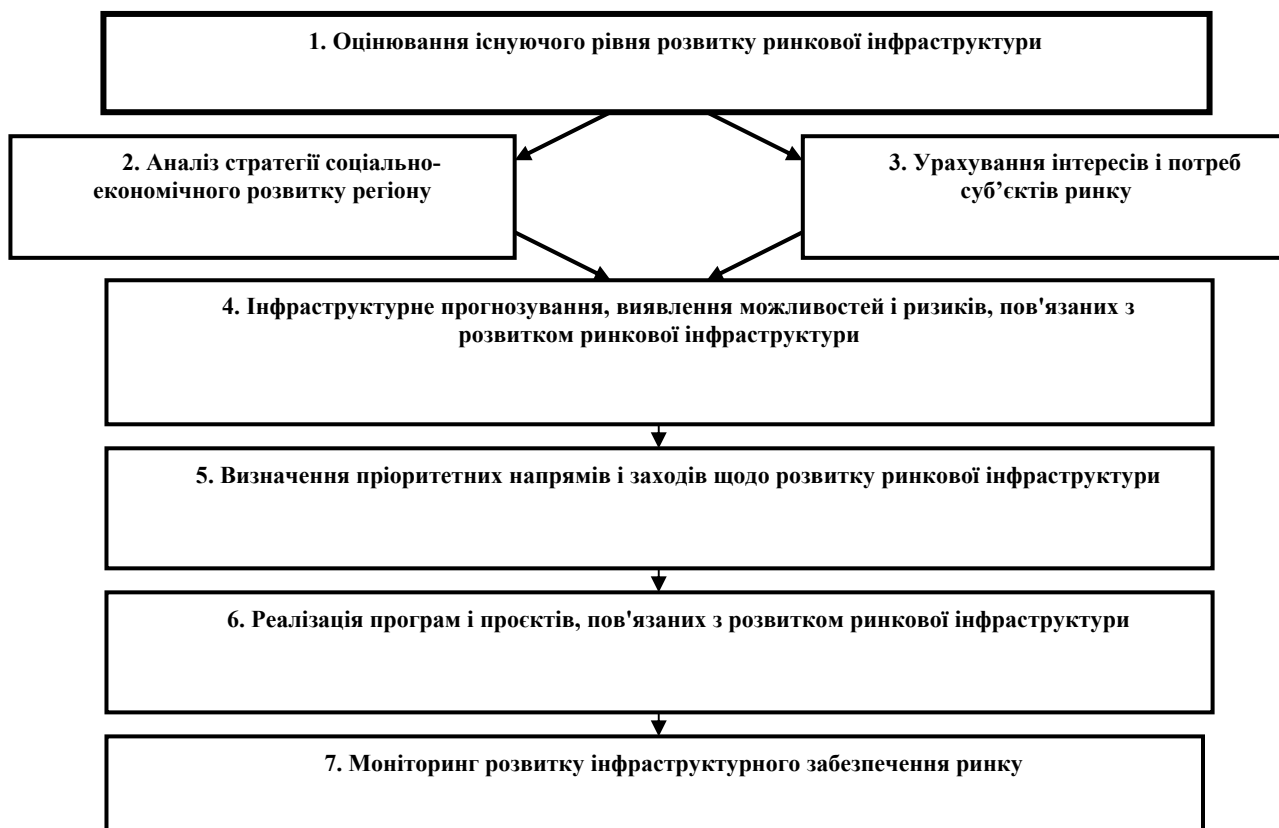
платоспроможного попиту та вивченням його динаміки. Для цього в регіоні мають бути створені спеціалізовані служби з вивчення попиту, маркетингові центри, які можуть взяти на себе розроблення інструментарію для вивчення попиту; проведення опитувань підприємств оптової і роздрібної торгівлі; використання інформаційних матеріалів для вивчення попиту та взаємовигідного обміну споживчими товарами.

Однак відсутність врегульованої системи взаємодії між діючими суб'єктами ринкової інфраструктури, недостатня інноваційна активність наукових установ, низький рівень сприйняття інновацій виробничими підприємствами та слабе забезпечення мережі інфраструктури кадровими ресурсами – це ті характерні недоліки та перешкоди, що стоять на заваді ефективному розвитку та функціонування ринкової інфраструктури.

Формуючи та розвиваючи ринкову інфраструктуру, потрібно враховувати такі аспекти:

- забезпечення сталості, безперервності та надійності господарських взаємозв'язків і взаємодії суб'єктів ринкової економіки;
- адекватність розвитку об'єктів ринкової інфраструктури рівню розвитку економіки у регіоні;
- дієвість об'єктів інфраструктури для забезпечення результативності у досягненні цілей і завдань суб'єктами ринкової економіки на основі регулювання руху інформаційних, товарних і фінансових потоків;
- комплексний характер пропонованих об'єктом ринкової інфраструктури послуг (за принципом «під одним дахом» або «одне вікно») на противагу розпорошенню ресурсів у разі створення декількох різномірних і дублюючих одна одну структур;
- узгодженість економічної взаємодії держави, регіону та недержавних організацій для забезпечення інтересів учасників ринкових відносин.

Актуальним завданням сьогодення залишається розроблення методологічного підходу дослідження ринкової інфраструктури. Такий підхід має базуватися на оцінюванні стану наявної ринкової інфраструктури, аналізі стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку території (у середньостроковій і довгостроковій перспективі), врахуванні інтересів і потреб суб'єктів ринку, прогнозуванні, виявленні можливостей і ризиків, пов'язаних з розвитком об'єктів ринкової інфраструктури, включати визначення пріоритетних напрямів і заходів, реалізацію програм і проєктів з розвитку цих об'єктів і здійсненні моніторингу виконання намічених заходів з інфраструктурного забезпечення ринку (рис. 1). Водночас додамо, що оцінювання існуючого рівня розвитку ринкової інфраструктури має проводитися для виявлення потенціалу, додаткових можливостей, пов'язаних з розвитком ринку, підвищенням його конкурентоспроможності та врахуванням інтересів суб'єктів ринкових відносин.

Рис. 1. Методологічний підхід дослідження ринкової інфраструктури

Джерело: побудовано автором.

Важливою складовою частиною досліджень ринкової інфраструктури, що дозволяє не тільки аналізувати поточну ситуацію на ринку, але й виявляти можливі сценарії розвитку, є моніторинг процесів розвитку об'єктів ринкової інфраструктури та прогнозування їх подальшого розвитку.

Погоджуємося з думкою М. А. Вознюка, що «потреба в прогностичних дослідженнях охоплює і динаміку ринку в цілому, і рівень попиту на конкретні категорії інфраструктурних продуктів і, відповідно, може бути звернена як до передбачення, так і до аналізу поведінки груп агентів ринку» [12, с.123].

Алгоритм моніторингу розвитку ринкової інфраструктури складається з п'яти послідовних етапів:

- аналіз внутрішніх і зовнішніх умов, які впливають на розвиток ринкової інфраструктури;
- розроблення та затвердження основних завдань моніторингу та показників комплексної оцінки в розрізі окремих напрямів розвитку ринкової інфраструктури;
- збір і систематизація інформації щодо основних складових ринкової інфраструктури;
- комплексне оцінювання отриманих інформаційних потоків і формування комплексного звіту розвитку ринкової інфраструктури;
- прогнозування подальшого розвитку ринкової інфраструктури та формування рекомендацій,

що стосуються прийняття управлінських рішень з розвитку ринкової інфраструктури.

Система моніторингу розвитку ринкової інфраструктури дозволить регулювати цей процес і визначити його економічний ефект.

Висновки. Вивчення проблем формування ринкової інфраструктури на сучасному етапі має важливе теоретичне та практичне значення і стає одним з актуальних напрямів економічних досліджень, оскільки має забезпечувати взаємодію і зворотний зв'язок між виробниками та споживачами, між попитом і пропозицією, забезпечуючи ефективність функціонування ринку та всієї економіки. Пріоритетний розвиток ринкової інфраструктури потрібний для розв'язання таких соціально-економічних завдань, як ліквідація механізмів гальмування у розвитку ринкової економіки, надання завершеності формуванню ринку, подолання диспропорційності регіонів, прискорення процесів обміну, стимулювання розвитку ринкових інститутів.

Список використаної літератури

1. Rosenstein-Rodan P. N. Problems of industrialization of eastern and southeastern Europe. *The Economic Journal*. 1943. Vol. 53(210). Pp. 202-211.
2. Wicksell K. *Value, Capital and Rent*. London, 1936.
3. Samuelson P. H. *Foundation of Economic Analysis*. Cambridge, 1947.

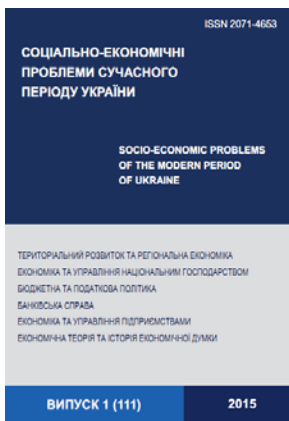
4. Nurkse R. *Problems of capital formation in undeveloped countries*. Oxford: University Press, 1953.
5. Rostow W. W. *The Stages of Economic Growth*. London: Cambridge University Press, 1962. 324 p.
6. Гриценко А., Соболев В. Ринкова інфраструктура: суть, функції, будова. *Економіка України*. 1998. № 4. С. 35-44.
7. Алексеєнко Л. М., Олексієнко В. М. *Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (українсько-англійсько-російський)*. Тернопіль: Астон, 2003. 672 с.
8. Базилевич В. Д. *Страховий ринок України: монографія*. К.: Т-во «Знання України», КОО, 1998. 374 с.
9. Беленький П. Ю. Механізми розвитку ринкової інфраструктури в Україні. *Вісник Національної академії наук України*. 2002. № 4. С. 15-25.
10. Гальчинський А. С. *Основи економічної теорії*. К.: Вища школа, 1995. 471 с.
11. Мочерний С. В. *Основи економічних знань*. К.: Академія, 2002. 312 с.
12. Вознюк М. А. *Формування регіональної інвестиційної політики у сфері енергозбереження (методологія та методи реалізації): дис... д-ра екон. наук: спец. 08.00.05 / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»*. Львів, 2016. 366 с.
6. Hrytsenko, A., & Sobolyev, V. (1998). Rynkova infrastruktura: sut', funktsiyi, budova [Market infrastructure: essence, functions, structure]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 4, 35-44. [in Ukrainian].
7. Alekseyenko, L. M., & Oleksiyenko, V. M. (2003). Ekonomichnyy tлумachnyy slovnyk: vlasnist', pryvatyzatsiya, rynek tsinnykh paperiv (ukrayins'ko-anhliys'ko-rosiys'kyy) [Economic explanatory dictionary: property, privatization, securities market (Ukrainian-English-Russian)]. Ternopil: Aston. [in Ukrainian].
8. Bazylevych, V. D. (1998). *Strahovyy rynek Ukrainy [Insurance market of Ukraine]*. Kyiv: Knowledge of Ukraine, KOO. [in Ukrainian].
9. Belenki, P. Yu. (2002). Mekhanizmy rozvytku rynkovoyi infrastruktury v Ukraini [Mechanisms of market infrastructure development in Ukraine]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 4, 15-25. [in Ukrainian].
10. Halchynskyy, A. S. (1995). *Osnovy ekonomichnoyi teorii [Fundamentals of economic theory]*. Kyiv: Higher school. [in Ukrainian].
11. Mochernyy, S. V. (2002). *Osnovy ekonomichnykh znan' [Fundamentals of economic knowledge]*. Kyiv: Academy. [in Ukrainian].
12. Voznyuk, M. A. (2016). *Formuvannya rehional'noyi investytsiynoyi polityky u sferi enerhozberezhennya (metodolohiya ta metody realizatsiyi) [Formation of regional investment policy in the field of energy saving (methodology and methods of implementation)]*. (Dr.Sci. in Econ. Dissertation, Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine). [in Ukrainian].

References

1. Rosenstein-Rodan, P. N. (1943). Problems of industrialization of eastern and southeastern Europe. *The Economic Journal*, 53(210), 202-211.
2. Wicksell, K. (1936). *Value, Capital and Rent*. London.
3. Samuelson, P. H. (1947). *Foundation of Economic Analysis*. Cambridge.
4. Nurkse, R. (1953). Problems of capital formation in undeveloped countries. Oxford: University Press.
5. Rostow, W. W. (1962). *The Stages of Economic Growth*. London: Cambridge University Press.

Надійшло 15.09.2020 р.

Proceedings of the "SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF THE MODERN PERIOD OF UKRAINE"

Proceedings of the "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is a specialized scientific-practical edition based National Academy of Sciences of Ukraine and the Institute for regional studies of NAS of Ukraine.

The book highlights the results of studies of institutional and socio-economic problems of development of Ukraine at the macro, meso and micro levels, encouraging to published authors who carry out research work in various sectors of the economy.

The book "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 11.07.2016 №820).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2014.

Site collection: www.zbirnyk.ird.gov.ua